

Historieglimt 24

Det store industrianlegget i Devlehavn

Der Fagerheimbukta badeplass og friområde ligger i dag, lå det for lenge siden et av de store industrianleggene ved Trondhjem. Devlehavn industrianlegg ble bygget fra 1792 til 1806 av to av byens fremste forretningsfolk. La oss se på selve bedriften som til slutt bestod av hele 30 virksomheter og bygninger av forskjellig slag og med ulik virksomhet.

Det begynte med trankoking i 1792. Siden 1790 hadde det vært et rikt sildefiske i Trondhjemsfjorden. I 1792 utgav justisråd Nicolai Lysholm et lite skrift med tittelen: *Tanker hvorledes Sildefiskeriet med Tiden kunde blive mere betydelig og til langt større Nytte end hidindtil for den fiskende Almue i Tronhiems Stift, anledinget ved et allerede paa Deflehavn anlagt Sildtrankokerie*. Sammen med sin bror Johan hadde Nicolai en ti-tolv års studietid i utlandet bak seg. Ved siden av utdanning i handel hadde Nicolai vært særlig interessert i kjemi. Han ble stadshauptmann i Trondhjem i 1788. Broren Johan var grosserer og brødrene drev et firma sammen. De kom hjem i 1782 og i 1784 ble de opptatt som kompanjonger i "Alexander H. Friedlieb & Comp", et firma de overtok helt i 1792. De hadde solid bakgrunn for å begynne virksomheten i Devlehavn. Likevel var to andre med ved starten, nemlig handelshuset Meincke og kjøpmann Erlandsen. Trankokingen tok snart slutt. N. Lysholm sier at menigmann mislikte slik bruk av sild, men hovedårsaken var nok at sildeinnsiget snart stoppet opp. Lysholmbrødrene løste ut de to andre av firmaet og begynte med såpeproduksjon.

Storutbyggingen av anlegget startet i slutten av 1790-årene. En branntakst av 1803 setter verdien av anlegget til 33.470 riksdaler (rdl). Det viser et stort anlegg. En ku kostet 3 rdl. Og en vanlig bygård 1000 rdl. Likevel var taksten satt lavt! Kommisjonen sier i taksten: *"at dette kostelige Anlæg med Arbejde og Indretninger, saavel over som under Jorden, naturligtvis maa have kostet langt mere, helst da Alt er bygget af ny Materialier, saa overmaade forsvarlig og godt og med Hensyn til usædvanlig lang Varighed, hvorfor ogsaa de allerbedste Materialier er bleven brugte."*

Hva var så produktene? De falt i seks grupper. 1. Grønnsåpe, 2. Pottaske, 3. Tangaske til mineralsk alkali til bruk ved glassverkene og fargeriene, særlig Kuttunfargeriene, og med kjøkkensalt som biprodukt, 4. Høyrød farge (Trondhjemske Cochenille) kokt av fargemose samt flere røde nyanser, 5. Sildetrankoking når det ble tilgang på egnet sild, og 6. Salpeter. Anlegget bestod av: 1. Salpeterhytte, 2. Reservoar for lut, 3. Produksjonshus for lut, 4. og 5. To vannreservoarer, 6. Pumpehus, 7. Hestemølle, 8. Stort laboratorium, 9. Kontor med lite laboratorium, 10. Krystallasjonskar, 11. Magasin for oljefat, 12. Kalkmagasin, 13. Kalsineer-ovn, 14. Tørkehus, 15. Materialhus, 16. Lite tørkehus, 17. Smie, 18. Avfallsreservoar, 19. Forråtningshus for salpeterdyngen,

20. Brygge (Broen) festet i fjell, 21. Naust, 22. Brenselsmagasin, 23. Stall med vognskur, 24. Marketenderi, altså forretning og kantine, 25. Bolig for styreeren, 26.-30. Mindre bolighus til arbeiderne.

Anlegget fikk ingen lang levetid på grunn av de vanskelige økonomiske forholdene ved begynnelsen av 1800-tallet. Den som vil lese mer om anlegget og dets historie kan finne mye i Trondhjemske Samlinger, Ny Række 3, s. 119-134, Trondhem (1923?) der O. Schmidt har en artikkel om *Fabrikkene "Lysholmsminde"*. Der kan en også finne en kartskisse over fabrikkianlegget med en liste over de mange bygningene.